خبر اختصاصی

برای اولین بار در «فرهیختگان» منتشر می‌شود

گزارش تحلیلی مجمع تشخیص از ایرادهای اجرایی اصل ۴۴

به گزارش «فرهیختگان» مشروح گزارش مرکز ارزیابی و نظارت راهبردی اجرای سیاست‌های کلی نظام درباره چگونگی اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ به شرح زیر است:

با وجود گذشت بیش از ۱۵ سال از ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و ۱۲ سال از ابلاغ قانون اجرای این سیاست‌ها، هنوز آثار اجرای ابعاد مختلف این سیاست به‌ویژه در محورهایی مانند توانمندسازی بخش خصوصی و مردمی کردن اقتصاد که مورد تأکید مقام معظم رهبری بوده است، محسوس نیست. حتی در بخش واگذاری بنگاه‌ها نیز مشاهده می‌شود که بعضا بنگاه‌های واگذارشده با مشکلاتی بیش از گذشته به دولت بازگردانده شده‌اند. موضوع عدم تحقق اهداف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در گزارش‌های تدوین‌شده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز مورد تأکید قرار گرفته است. در بیست‌ودومین گزارش وزارت امور اقتصادی و دارایی در رابطه با عملکرد قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ که عملکرد مربوط به ۶ ماه نخست ۱۳۹۸ را گزارش کرده، به‌صراحت به این موضوع اشاره شده و درخصوص تحقق اهداف ۸ گانه سیاست‌های کلی آمده است:

درمجموع طی سال‌های بعد از ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴، رشد اقتصادی کشور روند پرشتاب نداشته است... گسترش مالکیت‌ها جایگاه واقعی خود را پیدا نکرده... شاخص بهره‌وری تفاوت زیادی نکرده... دراغلب ارکان ۱۲ گانه شاخص رقابت‌پذیری جهانی امتیاز پایینی کسب شده و درکل رتبه مناسبی کسب نشده... سهم بخش تعاونی ۳/۸ از اقتصاد کشور است و سهم بخش خصوصی ۱۷ درصد از کل واگذاری‌ها بوده... حجم بودجه شرکت‌های دولتی ۲۰ درصد رشد داشته... سطح عمومی اشتغال تغییری نداشته و پس انداز خانوارها کاهش داشته است.

بنابراین براساس گزارش رسمی وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌توان گفت که درمجموع هیچ‌کدام از اهداف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ تاکنون محقق نشده است.

با توجه به عدم تحقق اهداف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و در اجرای تبصره۳ ماده۶ مقررات نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام ابلاغی رهبر معظم انقلاب، ارزیابی عملکرد اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ ونظارت بر نحوه اجرای آن در دستور کار مرکز ارزیابی ونظارت راهبردی اجرای سیاست‌های کلی قرار گرفت و در این راستا، طی جلسات کارشناسی، مجموعه سیاست‌ها و منویات مقام معظم رهبری و نیز گزارش‌های منتشره توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی بررسی شد که نتایج آنها به‌تدریج و طرح مباحث درخصوص نظارت بر دارایی و سیاست، در سه بعد کیفیت گزارش عملکرد اجرای قانون، کیفیت نظارت دستگاه‌های ناظر و تحقق عدده ماده ۳۲ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، ارائه می‌شود.

۱ کیفیت گزارش عملکرد اجرای قانون اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی

وزارت امور اقتصادی و دارایی گزارش‌هایی دوره‌ای درباره قانون اجرای اصل ۴۴ در دستگاه‌های اجرایی منتشر می‌کند ودیگاهی نیزبرای دریافت گزارش دستگاه‌ها اجرای مکرر کرده است. باوجوداین، گزارش‌های ارسالی این وزارت در بسیاری از موارد گویای میزان تحقق اهداف قانون نیست. بررسی این گزارش‌ها نشان می‌دهد استخراج احکام وظایف قانون که قدم اول برای تنظیم گزارش عملکرد است، انجام نشده است. به‌علاوه وجود ابهام در احکام و مشکلات و موانع عدم تحقق احکام و ارائه پیشنهادها برای رفع اشکالات کمتر مورد توجه بوده است. در گزارش عملکرد موارد قانون نیز در برخی بندها صرفا به درج عبارت «دستگاه مورد نظر گزارش ارائه نکرده است» بسنده شده است. این بدان معناست که دستگاه‌های متولی ومسئول اجرای قانون، پاسخگو نبوده یا ساختاری از عملکرد خود ارائه نکرده‌اند ووزارت امور اقتصادی ودارایی نیز صرفا به درج همین عبارت درمتن گزارش اکتفا نموده است. علاوه‌براین، موارد متعدد دیگری نیز توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی گزارش شده که نشان می‌دهد گزارش‌های ارائه‌شده توسط دستگاه‌ها ناقص یا مبهم بوده و وزارت امور اقتصادی و دارایی همان پاسخ مبهم را بدون کنکاش یا تلاش برای رفع ابهام، منتشر کرده است. به‌عنوان مثال، بررسی گزارش سیاست‌ویکم وزارت امور اقتصادی و دارایی که مربوط به عملکرد اجرای قانون در نیمه‌دوم سال ۹۷ است، نشان داد که بیش از ۱۰۰ مورد از مجموع حدود ۲۵۰ مورد از بندهای گزارش شده، ناقص یا مبهم هستند و هشت دستگاه اجرایی مسئول ومخاطب قانون، اصلا گزارشی ارائه نکرده‌اند. این درحالی است که بیش از یک‌دهه از ابلاغ قانون مربوط گذشته است و باید تاکنون فرآیند لازم برای گزارش‌گیری درست ایجاد می‌شد ودستگاه‌های اجرایی گزارش‌های شفاف، کامل و عملکرد اجرای قانون ارائه می‌کردند. به‌همین دلیل به‌نظر می‌رسد که یکی از خلأهای اصلی و ابتدایی در اجرای قانون سیاست‌های کلی اصل ۴۴، فقدان گزارش عملکرد مناسب و کارآمد از اجرای قانون است که طبق قانون برعهده وزارت امور اقتصادی و دارایی بوده است.

۲ کیفیت عملکرد دستگاه‌های ناظر

کیفیت عملکرد دستگاه‌های ناظر اجرای قانون و ساختار طراحی شده برای اعمال نظارت، کارا و اثربخش نیست. البته در قانون، ناظران متعددی مانند شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، وزارت امور اقتصادی و دارایی (اعم از حوزه وزارتی، سازمان بورس و اوراق بهادار، هیات مقررات‌زدایی و تسهیل شرایط صدور مجوزها و پروانه فعالیت‌های اقتصادی، هیات واگذاری و سازمان خصوصی‌سازی)، شورای رقابت و وزارت تعاون و قوه قضائیه پیش‌بینی شده است (پیوست). براساس مفاد قانون، شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی در راس این هرم نظارتی و مسئول نظارت بر فرآیند اجرای قوانین و مقررات مرتبط با سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، و تصویب شاخص‌های اجرایی برای تحقق اهداف سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی به‌منظور اعمال نظارت دقیق بر اجرای آنها، می‌باشد و درموارد زیادی سایر ناظران و حتی بالاترین مقام هر یک از دستگاه‌های اجرایی (به‌عنوان مسئول قانونی اجرای صحیح و به‌موقع تکالیف مقرردشده برای آنها در این قانون) مکلف به ارائه گزارش عملکرد خود با انعکاس موارد مغایر، به شورای عالی جهت اخذ تصمیم می‌باشند. ولی بررسی عملکرد شورای مزبور و نیز شواهد موجود نشان می‌دهد که این شورا ابزار و سازوکار لازم جهت جلوگیری و رسیدگی به تخلفات یا انحرافات ناشی از اجرای قانون یا معرفی متخلف و مجرم به مراجع قضایی حسب مورد و به‌طور کلی نظارت بر اجرای قانون را ندارد و تاکنون عمدتا شأن مشاوره‌ای و تصویب آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌هایی را که به‌موجب قانون مسئول تصویب آن بوده، داشته است. بنابراین، نظارت در مرحله اجرای قانون بسیار ضعیف و به‌همین دلیل است که دستگاه‌های مسئول، ضرورتی به پاسخگویی و ارائه شفاف گزارش عملکرد خود نمی‌بینند.

۳ عدم تحقق تبصره ماده ۳۲ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴

ازجمله موارد دیگر اثبات کننده ضعف نظارت کافی بر اجرای قانون سیاست‌های اصل ۴۴، عدم تحقق تبصره ماده ۳۲ این قانون است. طبق تبصره ماده ۳۲ قانون اجرای اصل ۴۴، «قوه قضائیه مکلف است لایحه رسیدگی به تخلفات و جرائم موضوع این قانون را حداکثر ظرف مدت ۶ ماه از تصویب این قانون از طریق دولت تقدیم مجلس شورای اسلامی نماید» که سرانجام برسد.

علاوه‌بر دستگاه‌های فوق، با توجه به اینکه مقام معظم‌رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در حضور جمعی از مسئولان دستگاه‌های مختلف، فعالان اقتصادی و مدیران مراکز علمی و رسانه‌ای (مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰) فرمودند: «مساله پنجم، نظارت در همه حوزه‌هاست؛ باید نظارت بشود؛ هم روسای قوا باید دستگاه‌های خودشان را تحت نظارت قرار بدهند، هم مجمع تشخیص مصلحت که به مسئولیت نظارتی که داده شده به‌طور کامل عمل کند و ببیند که چه دارد اتفاق می‌افتد، رهبری و دستگاه‌ها هم باید اقدامات نتیجه بررسی این مواد از کمیسیون و رای گیری مجدد راجع به آنها در مجلس مجلس، ارسال مواد تصویب‌شده لایحه به شورای نگهبان نیز به‌تاخیر افتاد. بالاخره پس از اعتراض‌های پیاپی فعالان اقتصادی و کارشناسان، در آخرین روزهای آبان ۱۳۹۸ نمایندگان مجلس به‌منظور تامین نظر شورای نگهبان مواد ۲۷۹، ۲۹۳، ۳۰۹، ۳۱۹ و ۳۲۰ لایحه تجارت و قسمت قراردادهای تجارتی را اصلاح کردند، ولی مجددا لایحه مزبور از سوی شورای نگهبان برای اصلاح به مجلس بازگردانده شده است.

درحال‌حاضر نیز بررسی و تصویب کتاب‌های بعدی لایحه در دستور کار مجلس و کمیسیون‌های آن بوده و موادی از آن تاکنون به تصویب مجلس رسیده است.

ج طرح مبارزه با جرائم اقتصادی یا تشدید مقابله با مفاسد اقتصادی

طرح «مبارزه با جرائم اقتصادی» در قالب ۵۰ ماده توسط ۷۸ نفر از نمایندگان مجلس تهیه و در خرداد ماه ۱۳۹۵ جهت سیر مراحل تصویب به مجلس ارائه گردید. کلیات این طرح در تاریخ ۱۳۹۷/۵/۱۶ در کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس به تصویب رسید، اما چون تصویب آن در کمیسیون مجلس، با نامه رئیس قوه قضائیه به مقام معظم‌رهبری مبنی بر تقاضای حکم حکومتی برای مبارزه با مفاسد اقتصادی مقارن شد، ماده جدیدی تحت عنوان ماده ۵۰ به طرح اضافه و جهت بررسی در صحن علنی مجلس به هیات‌رئیسه مجلس ارسال شد (ماده ۵۰- به جرائم موضوع قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور و اصلاحات و الحاقات بعدی آن براساس حکم حکومتی مقام‌رهبری مورخ ۹۷/۵/۲۰ مطابق احکام مذکور و در مدت زمان آن حکم رسیدگی می‌شود و پس از انقضای مدت زمان حکم مزبور، رسیدگی به این جرم نیز مانند سایر جرائم اقتصادی برابر احکام این قانون صورت می‌گیرد.) لیکن بررسی این طرح در صحن علنی، با اخطار اصل ۷۵ قانون اساسی مبنی بر داشتن بار مالی از دستورکار مجلس خارج شد.

در این طرح تشکیل سازمانی مستقل به نام سازمان مبارزه با جرائم اقتصادی با اختیارات کامل برای مبارزه و رسیدگی به جرائم اقتصادی پیش‌بینی شده است. این سازمان جهت ورود به هر نوع مفاسد اقتصادی بیش از ۵ میلیارد تومان و درخصوص مقامات بخش دولتی و عمومی غیردولتی بدون رعایت حدنصاب مزبور تشکیل شده و در تمامی استان‌ها نیز مرکز خواهد داشت. از سوی دیگر مسئولان و افراد عادی که در مباحث اقتصادی فساد ایجاد می‌کنند، در این سازمان مورد محاکمه قرار می‌گیرند. این سازمان دارای اختیار لازم برای تشخیص جرائم اقتصادی و قضات مخصوص و مستقل است.

نتیجه اینکه، تاکنون هیچ‌کدام از لوایح و طرح‌های جایگزین برای تکلیف قانونی، تبدیل به قانون نشده است. به‌بیان دیگر، با گذشت بیش از یک‌دهه از ابلاغ و اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، سازوکار اصلی رسیدگی به تخلفات و جرائم موضوع قانون که ضمانت اجرای آن نیز هست، همچنان در هاله‌ای از ابهام است و این یکی از دلایل اصلی عدم تحقق اهداف سیاست‌های کلی نظام درخصوص اصل ۴۴ است.

الف لایحه آیین دادرسی تجاری

پیش‌نویس لایحه آیین دادرسی تجاری با رویکرد تسریع در روند رسیدگی به دعاوی تجاری به‌عنوان یکی از ملزومات تصویب قانون اقتصاد در سال ۱۳۸۸ توسط معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه تدوین و به تصویب ریاست قوه قضائیه رسید. لایحه پیشنهادی قوه قضائیه، در جلسه مورخ ۱۳۹۰/۸/۲۵ هیات وزیران به تصویب رسید و در جلسه علنی مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۱۵ مجلس شورای اسلامی نیز اعلام وصول شد و کماکان فرآیند تصویب خود را در مجلس می‌گذراند. لایحه مزبور (با اندکی تغییرات- لایحه ۱۳۳ ماده‌ای) مجددا در سال ۹۵ از سوی دولت به مجلس ارائه شد، اما همچنان در مجلس تحت بررسی بوده و به نتیجه نهایی نرسیده است.

ب لایحه جدید قانون تجارت

• تدوین لایحه تجارت از اوایل دهه ۸۰ در دولت وقت آغاز و در سال ۱۳۸۲ به مجلس تقدیم شد. لایحه مزبور در تاریخ ۱۳۹۰/۱۰/۶ در کمیسیون حقوقی و قضایی که طبق اصل ۸۵ قانون اساسی عهده‌دار بررسی آن بود، به تصویب رسید و مجلس نیز در ۲۳ فروردین ۱۳۹۱ با اجرای آزمایشی آن به مدت پنج سال موافقت و آن را برای شورای نگهبان ارسال کرد، اما شورای نگهبان اصل ۸۵ را درخصوص این قانون نپذیرفت و آن را به مجلس عودت داد، لذا برای رفع ایراد شورای نگهبان لازم بود کلیه مواد به‌صورت جداگانه در صحن علنی مجلس به تصویب برسد.

آخرین نسخه موجود لایحه اصلاح قانون تجارت، دارای ۱۲۶۱ ماده و در قالب پنج کتاب «قراردادهای تجاری»، «تکالیف تاجر»، «اسناد تجاری»، «شرکت‌های تجاری» و «ورشکستگی و قراردادهای ارفاقی» پیش‌بینی شده است. نظر به حجم بالای مواد این لایحه، تصمیم کمیسیون قضایی بر آن شد که لایحه در پنج مرحله به صحن علنی مجلس ارائه شود. به این ترتیب پس از گذشت حدود ۱۴ سال از تاریخ ارسال لایحه به مجلس وطبق گردن سه دوره مجلس- سرانجام در شهریور ماه ۱۳۹۸ اولین کتاب آیین دادرسی «کتاب قراردادهای تجاری» در ۱۲ فصل و ۳۳۱ ماده در دستور کار مجلس قرار گرفت، ولی مواد ۲۷۹ و ۲۹۳ آن جهت بررسی مجدد به کمیسیون قضایی و حقوقی ارجاع شد، لذا از نظر ظرافت‌های تشریفات بررسی این مواد از کمیسیون و رای گیری مجدد راجع به آنها در صحن مجلس، ارسال مواد تصویب‌شده لایحه به شورای نگهبان نیز به‌تاخیر افتاد. بالاخره پس از اعتراض‌های پیاپی فعالان اقتصادی و کارشناسان، در آخرین روزهای آبان ۱۳۹۸ نمایندگان مجلس به‌منظور تامین نظر شورای نگهبان مواد ۲۷۹، ۲۹۳، ۳۰۹، ۳۱۹ و ۳۲۰ لایحه تجارت و قسمت قراردادهای تجارتی را اصلاح کردند، ولی مجددا لایحه مزبور از سوی شورای نگهبان برای اصلاح به مجلس بازگردانده شده است.

درحال‌حاضر نیز بررسی و تصویب کتاب‌های بعدی لایحه در دستور کار مجلس و کمیسیون‌های آن بوده و موادی از آن تاکنون به تصویب مجلس رسیده است.

ج طرح مبارزه با جرائم اقتصادی یا تشدید مقابله با مفاسد اقتصادی

طرح «مبارزه با جرائم اقتصادی» در قالب ۵۰ ماده توسط ۷۸ نفر از نمایندگان مجلس تهیه و در خرداد ماه ۱۳۹۵ جهت سیر مراحل تصویب به مجلس ارائه گردید. کلیات این طرح در تاریخ ۱۳۹۷/۵/۱۶ در کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس به تصویب رسید، اما چون تصویب آن در کمیسیون مجلس، با نامه رئیس قوه قضائیه به مقام‌معظم‌رهبری مبنی بر تقاضای حکم حکومتی برای مبارزه با مفاسد اقتصادی مقارن شد، ماده جدیدی تحت عنوان ماده ۵۰ به طرح اضافه و جهت بررسی در صحن علنی مجلس به هیات‌رئیسه مجلس ارسال شد (ماده ۵۰- به جرائم موضوع قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور و اصلاحات و الحاقات بعدی آن براساس حکم حکومتی مقام‌رهبری مورخ ۹۷/۵/۲۰ مطابق احکام مذکور و در مدت زمان آن حکم رسیدگی می‌شود و پس از انقضای مدت زمان حکم مزبور، رسیدگی به این جرم نیز مانند سایر جرائم اقتصادی برابر احکام این قانون صورت می‌گیرد.) لیکن بررسی این طرح در صحن علنی، با اخطار اصل ۷۵ قانون اساسی مبنی بر داشتن بار مالی از دستورکار مجلس خارج شد.

در این طرح تشکیل سازمانی مستقل به نام سازمان مبارزه با جرائم اقتصادی با اختیارات کامل برای مبارزه و رسیدگی به جرائم اقتصادی پیش‌بینی شده است. این سازمان جهت ورود به هر نوع مفاسد اقتصادی بیش از ۵ میلیارد تومان و درخصوص مقامات بخش دولتی و عمومی غیردولتی بدون رعایت حدنصاب مزبور تشکیل شده و در تمامی استان‌ها نیز مرکز خواهد داشت. از سوی دیگر مسئولان و افراد عادی که در مباحث اقتصادی فساد ایجاد می‌کنند، در این سازمان مورد محاکمه قرار می‌گیرند. این سازمان دارای اختیار لازم برای تشخیص جرائم اقتصادی و قضات مخصوص و مستقل است.

نتیجه اینکه، تاکنون هیچ‌کدام از لوایح و طرح‌های جایگزین برای تکلیف قانونی، تبدیل به قانون نشده است. به‌بیان دیگر، با گذشت بیش از یک‌دهه از ابلاغ و اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، سازوکار اصلی رسیدگی به تخلفات و جرائم موضوع قانون که ضمانت اجرای آن نیز هست، همچنان در هاله‌ای از ابهام است و این یکی از دلایل اصلی عدم تحقق اهداف سیاست‌های کلی نظام درخصوص اصل ۴۴ است.

پیشنهادات

مرکز ارزیابی و نظارت راهبردی به هدف رفع مشکل نظارتی و تسریع در تحقق اهداف قانون و سیاست‌های اصل ۴۴، پیشنهاد می‌نماید:

(۱) شورای عالی محترم اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) که در راس هرم نظارتی قرار دارد و مسئول «نظارت بر فرآیند اجرای قوانین و مقررات مرتبط با سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی» و «تصویب شاخص‌های اجرایی برای تحقق اهداف سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی به‌منظور اعمال نظارت دقیق بر اجرای آنها» است، نسبت به عدم پاسخگویی یا ارائه پاسخ‌های مبهم دستگاه‌های مخاطب حساسیت بیشتری داشته باشد تا زیرساخت‌های ارائه‌گرفته قوینی برای پیشبرد وتحقق اهداف سیاست اقدام کرده و گزارش آن را ارائه نمایند.

(۲) مجلس محترم شورای اسلامی در تصویب لوایح (آیین دادرسی» و «قانون تجارت» که از زیرساخت‌های اصلی اجرای سیاست‌ها و نظارت بر اجرای قانون اجرای اصل ۴۴ هستند، تسریع نماید. البته از آنجا که قانون تجارت از قوانین مادر اقتصادی است، ضمن سرعت در تصویب حتما باید کلیه‌ابعاد و انتظارات مطرح‌شده از جامعه ملاحظه و اصلاح شود.

(۳) قوه محترم قضائیه پیگیری‌های لازم را انجام دهد تا تکلیف تعیین شده در ماده ۳۲ قانون اجرای اصل ۴۴، و «قوه قضائیه مکلف است لایحه رسیدگی به تخلفات و جرائم موضوع این قانون را حداکثر ظرف مدت ۶ ماه از تصویب این قانون از طریق دولت تقدیم مجلس شورای اسلامی نماید» به سرانجام برسد.

علاوه‌بر دستگاه‌های فوق، با توجه به اینکه مقام معظم‌رهبری در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در حضور جمعی از مسئولان دستگاه‌های مختلف، فعالان اقتصادی و مدیران مراکز علمی و رسانه‌ای (مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۰) فرمودند: «مساله پنجم، نظارت در همه حوزه‌هاست؛ باید نظارت بشود؛ هم روسای قوا باید دستگاه‌های خودشان را تحت نظارت قرار بدهند، هم مجمع تشخیص مصلحت که به مسئولیت نظارتی که داده شده به‌طور کامل عمل کند و ببیند که چه دارد اتفاق می‌افتد، رهبری و دستگاه‌ها هم باید اقدامات نتیجه بررسی این مواد از کمیسیون و رای گیری مجدد راجع به آنها در صحن مجلس، ارسال مواد تصویب‌شده لایحه به شورای نگهبان نیز به‌تاخیر افتاد. بالاخره پس از اعتراض‌های پیاپی فعالان اقتصادی و کارشناسان، در آخرین روزهای آبان ۱۳۹۸ نمایندگان مجلس به‌منظور تامین

ادامه در صفحه ۷

ادامه از صفحه ۲

«فرهیختگان» بررسی کرد

پروژه نجات خصوصی‌سازی

علی جمشیدی و مریم عاقلی
گروه سیاسی

بعد از انقلاب اسلامی فرصتی مهیا نشد تا مسئولان، انقلابیون، متفکران و حتی تکنوکرات‌ها بنشینند و تکلیف اقتصاد و مطالباتی را که در قانون اساسی آمده بود، مشخص کنند، جبر زمانه اما مسائلی را توانست به آنها تحمیل کند. ازجمله اینکه در دوران جنگ تحمیلی لاجرم برای هشت سال کشور با اقتصادی تمام‌دولتی و حتی شبه کمونیستی با سیاست‌هایی چون اعطای کوپن اداره شد، بعد از جنگ تحمیلی هم تا چند سال موضوع اصلی بازسازی اقتصادی بود و دولت سازندگی هم بنایی برای اصلاح و تغییر ریشه‌ای و بنیادین اقتصاد کشور نداشت. از اواخر دهه هفتاد و سال‌های ابتدایی دهه ۸۰ نگرانی گسترده از تداوم حاکمیت تمام‌دولتی باعث شد تمرکز مسئولان کشور بر کاهش حجم دولت، کاستن از بار اقتصادی آن و کم کردن تصدی‌گری گسترده در خرد و کلان اقتصاد کشور قرار گیرد و تلاش شد راهی برای تغییر ریل یافته شود. درنهایت پس از چند سال بحث و گفت‌وگو در اولین روز خرداد سال ۱۳۸۴ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ازسوی رهبر انقلاب ابلاغ و مبتنی بر تقسیم اقتصاد به سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی ضوابط کلی حرکت در هر قسمت مشخص شد. از همان زمان ایده واگذاری بخش‌هایی از دولت به معنای اخص کلمه بنگاه‌های اقتصادی، برخی صنایع و بخشی از فعالیت‌های اقتصادی به بخش خصوصی و تعاونی عملیاتی و در مقاطع مختلف با طرح‌های گوناگون ازجمله همین سهام عدالت قدم‌هایی در توزیع و گسترش مالکیت عمومی برداشته شد. هدف اصلی این اقدامات کاهش تصدی‌گری بخش دولتی و تخصیص شأن نظارتی و هدایتی در اقتصاد برای قوه مجریه بود. در جریان اجرای این سیاست‌ها اما همواره اتفاقاتی بروز می‌کرد که نشان می‌داد مسیر حرکتی اقتصاد کشور روی ریل اصلی یعنی همان سیاست‌هایی که رهبری ابلاغ کرده بودند، نیست. شواهد نشان می‌دهد بخشی از بنگاه‌ها با شائبه‌های زیادی درخصوص ارزش‌گذاری‌های عادلانه خصوصی شده است، بخشی دیگر از صنایع به‌جای واگذاری به بخش خصوصی یا تعاونی خصولتی شده‌اند و عملا متصدی اصلی همچنان دولت است. از سوی دیگر مراجعه به سرنوشت بنگاه‌هایی که به هر نحو واگذار شدند هم نشان می‌دهد به جای افزایش بهره‌وری، بهبود تولید و کاهش نرخ بیکاری، کارخانه‌ها یا در اثر سوءمدیریت ورشکسته و تعطیل شده‌اند یا کارخانه تخریب و زمین آن مسکونی یا تجاری شده و...

جمع‌بندی‌های رسمی و غیررسمی سال‌های اخیر در این خصوص گویای این است که درصد موفقیت اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ بسیار کم بوده، در برخی منابع آمده کمتر از ۲۰ درصد محقق شده است و حالا کشور مانده با هدف و ضوابطی که اگر به درستی اجرا می‌شد، احتمالا یک بخش خصوصی و تعاونی بسیار قوی داشتیم که هم ضامن پیشرفت بود و هم سدی در مقابل تحریم‌ها. این البته سوای نظر برخی کارشناسانی است که از اساس معتقدند سیاست‌های اصل ۴۴ دارای ایرادات اساسی بوده است. در این میان مرکز ارزیابی و نظارت راهبردی اجرای سیاست‌های کلی نظام در مجمع تشخیص مصلحت با انجام یک کار کارشناسی گزارشی از اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ آماده کرده است؛ گزارشی که آن را به‌صورت اختصاصی در اختیار روزنامه «فرهیختگان» قرار داده است. به همین منظور «فرهیختگان» ضمن انتشار اصلی‌ترین بخش‌های این گزارش، در گفت‌وگو با کارشناسان مساله اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ را بررسی کرده است.

عضو اقتصاددان مجلس به «فرهیختگان» خبر داد

دستور رئیس مجلس برای تشکیل کمیسیون ویژه اصل ۴۴

تنظیم قوانین خصوصی‌سازی نباید فقط به نفع دهک‌های بالای جامعه باشد

زنگنه از چهره‌های جوان مجلس یازدهم است؛ وی با دکترای اقتصاد به عنوان نماینده مردم تربت حیدریه در یازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی حضور دارد. وی در گفت‌وگو با «فرهیختگان»، ضمن تبیین مهم‌ترین مواقع خصوصی‌سازی به موضوع خصولتی شدن و رانت خواری در این زمینه اشاره کرد و به ارائه راهکارهای خروج از این وضعیت پرداخت. مشروح این مصاحبه در ادامه آمده است:

!!!

باتوجه به اجرای اصل ۴۴ و خصوصی‌سازی در کشورمان چقدر اجرای این اصل در ایران موفق بوده و چه تفاوتی به این امر وجود دارد؟ ضمن وجود این نکته که عموم واگذاری‌ها خصولتی شده یا بازدوبنده به رانت‌خواران واگذار شده است. تحلیل و ارزیابی شما از روند خصوصی‌سازی در کشور چیست؟

اصل ۴۴ قانون اساسی سه بند دارد که اقتصاد کشور را به بخش دولتی، تعاونی و خصوصی تقسیم می‌کند؛ بند «ب» که بخش تعاونی است، متاسفانه کاملا مورد غفلت واقع شده و امروز شرکت‌های تعاونی که باید یک بخش قابل ملاحظه‌ای از اقتصاد کشور را به دوش بکشند، نداریم.

متاسفانه بخش تعاون در ادغام وزارت تعاون و کار مظلوم واقع شد

وزارت تعاون هم با وزارت کار ادغام شده و متاسفانه بخش تعاون مجدد از در این ادغام مظلوم واقع شد و اگر اکنون مراجعه کنید، ملاحظه خواهید کرد سهم تعاون در وزارت تعاون، رفاه و کار و امور اجتماعی خیلی کم شده است. متاسفانه شیوه خصوصی‌سازی از ابتدا شیوه صحیحی نبود و عملا در کشور ما دولت به سختی مایل است سهم خود را در اقتصاد کاهش دهد، به همین جهت معمولا دولت متکفل خصوصی‌سازی بوده است و اولین و عملا شیوه‌هایی را پیش می‌گرفت تا درنهایت تحکیم قدرت در دستگاه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌ها حفظ کند. لذا دو ایراد در بخش خصوصی‌سازی وارد است، یکی همین مساله‌ای است که شما بیان کردید؛ یعنی انتقال مالکیت که درحقیقت از بخش دولتی به شرکت‌هایی انجام شده که خود آنها به‌نحوی یا کاملا دولتی یا نامتحدت دولت هستند و سهامدار اصلی آنها دولت است.

مصداق و نمونه این نوع کارکرد کدام است؟

نمونه‌ آن در خودروسازی است؛ شرکت‌های خودروسازی بخشی از سهام خود را به شرکت‌هایی واگذار کرده‌اند که خودروسازان در آن شرکت‌ها سهام دارند یا شرکت‌های دولتی که با بانک‌ها در آن سهام دارند و بخشی از اموال دولت را خریداری کرده‌اند.

۸۰ درصد واگذاری‌ها به بخش خصوصی در انتقال مدیریت تاثیری نداشته است

اشکال دوم در انتقال مدیریت است. چرا می‌گویم باید به بخش خصوصی واگذار کنیم. نیستم ولی حوزه نظارتی بودن بخش خصوصی‌سازی باید به حوزه‌ای منتقل شود که به سمت خصوصی‌سازی پیش برود و بر بحث انتقال مدیریت اتفاق نیفتاده است. البته ممکن است تحت عنوان سهام عدالت یا واگذاری سهام در بازار سرمایه یا در طریق واگذاری‌های خارج از بازار سرمایه بخشی را توانسته باشیم به بخش خصوصی واقعی واگذار کنیم؛ اما آنچه هم در حوزه مدیریت متاسفانه بخش خصوصی هیچ دخالتی ندارد و صرفا دخالت و مدیریت دولت را شاهد هستیم.

رانت و بوروکراسی بزرگ‌ترین معضل خصولتی

این گونه واگذاری‌ها چه مشکلاتی ایجاد کرده است؟

ماحصل این اقدام این شد؛ بخشی که واگذار کردیم به نوعی در عمل واگذار نشد و همچنان در اختیار دولت است. در برخی از این واگذاری‌ها به جهت اشراف اطلاعاتی بخش دولتی و دسترسی آن به اطلاعات، متاسفانه چرا رانت و مباحث ویژه‌خواری هم شدیم. از سوی دیگر در آنجا که واقعا سهام به مردم و بخش خصوصی انتقال پیدا کرده، عملا سهم و نقشی در مدیریت بخش‌های واگذارشده ندارند و این نشان می‌دهد باید تامل جدی در حوزه اصل ۴۴ داشته باشیم.

برنامه ویژه قالیباف برای اصلاح خصوصی‌سازی

مجلس یازدهم که بحث مبارزه با فساد را بسیار پررنگ مطرح کرده است چه طرح و برنامه‌ای برای برون‌رفت از این وضعیت دنبال می‌کند؟

در پاسخ به این پرسش باید این خبر را اعلام کنم که کمیته‌ای در مجلس یازدهم مجلس که چندبار با ایشان جلسه داشتیم، به‌طور خاص به‌دنبال اصلاح روند خصوصی‌سازی است، چراکه ما چاره‌ای غیر از این نداریم.

شرکت‌های دولتی و خصولتی درحال بلعیدن بودجه کشور هستند باید دولت کوچک شود

اگر دولت را کوچک نکنیم، در چند سال آینده این شرکت‌های دولتی و خصولتی عملا بودجه کشور و اقتصاد کشور را می‌بلعند و درحال حاضر نیز بخش عمده‌ای از بودجه کشور را شرکت‌های خصولتی تشکیل می‌دهند.

ریاست مجلس به‌دنبال این است که کمیسیون ویژه اصل ۴۴ را در مجلس یازدهم راه‌اندازی کند که وظیفه اصلی کمیسیون اصل ۴۴ در جهت تقویت تولید و جهش تولید و اصلاح نظام خصوصی‌سازی و به‌خصوص عملی‌سازی اهداف ابلاغی اصل ۴۴ مقام معظم‌رهبری است.

مقدمات تشکیل این کمیسیون فراهم شده است؟

کمیسیون‌های مجلس چند نوع هستند؛ یک نوع کمیسیون‌های تخصصی هستند همانند کمیسیون اقتصاد و کمیسیون کشاورزی که در کنار آنها، هر مجلسی در هر دوره‌ای می‌تواند کمیسیون‌های ویژه‌ای را به حسب نیاورد و آن را براساس نیاز روز ایجاد کند. ازاین رو درحال حاضر نیز ریاست مجلس، قالیباف و جمعی از دوستان اقتصادی طرح آن را آماده کرده‌اند که ان‌شاءالله در اولین جلسات ماه آینده طرح ایجاد کمیسیون اصل ۴۴ و حمایت از تولیدرا در مجلس دنبال می‌کنیم.

موضوع دیگر دو حوزه بهداشت و آموزش و پرورش است که در بحث خصوصی‌سازی از این امر مستثنی شده‌اند

در بحث بعد این پرسش باید این خبر را اعلام کنم که اگر اقتصاد، رباست مجلس که چندبار با ایشان جلسه داشتیم، به‌طور خاص به‌دنبال اصلاح روند خصوصی‌سازی است، چراکه ما چاره‌ای غیر از این نداریم.

شرکت‌های دولتی و خصولتی درحال بلعیدن بودجه کشور هستند باید دولت کوچک شود

اگر دولت را کوچک نکنیم، در چند سال آینده این شرکت‌های دولتی و خصولتی عملا بودجه کشور و اقتصاد کشور را

سیدیاسر جبرائیلی در گفت‌وگو با «فرهیختگان» ریشه اصلی تحقق نیافتن اهداف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ را تشریح کرد

مانع اصلی، رهاشدن فرآیند خصوصی‌سازی و عدم تدوین سیاست صنعتی

سیدیاسر جبرائیلی، رئیس مرکز ارزیابی و نظارت راهبردی اجرای سیاست‌های کلی نظام در گفت‌وگو با «فرهیختگان» جزئیاتی درخصوص اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ ارائه کرد. م